Versterking van het didactisch repertoire door formatief handelen

Jeroen Pieters werkt 16 jaar in het basisonderwijs. Na de pabo is hij gestart op KC Paulus8 in Heerlen, een school met een zeer gemêleerde populatie. Binnen deze school is een stevige (reken) kwaliteitscultuur neergezet, welke vaak als voorbeeld dient voor andere scholen. Jeroen staat hier één dag per week voor de klas. De overige dagen werkt hij als rekenspecialist in het bovenschoolse expertiseplatform.

Veel leerkrachten zijn door de verhoogde aandacht voor het belang van een goede les, prima in staat een krachtige instructie te geven binnen hun rekenles. Het uitleggen van hun didactische keuzes vinden leerkrachten echter nog erg lastig. Waarom kies ik ervoor om dit lesdoel uitvoeriger of juist minder uitvoerig in mijn lesaanbod te verweven? Hoe heb ik mijn instructie afgestemd op dat wat ik tijdens de activering van de voorkennis heb gezien? Welke aanpassingen heb ik tijdens mijn rekenles gedaan, omdat mijn leerlingen hier (impliciet) om vroegen? Hoe heb ik zicht gekregen op het beheersingsniveau van al mijn leerlingen?

Investeren in formatief handelen

Binnen Onderwijsstichting INNOVO, een stichting met 44 scholen in Zuid-Limburg, zijn we een aantal jaar geleden gestart met het versterken van het onderwijs door te investeren in kennis over formatief handelen en hoe je dat tot uitvoering brengt in de praktijk. Binnen dit traject worden we onder andere begeleid door Dominique Sluijsmans, lector Integrale Curriculumontwikkeling aan de Hogeschool Rotterdam en tot voor kort nog werkzaam bij Toetsrevolutie[1]. Zowel beleidsmedewerkers, directeuren, IB-ers, (bovenschoolse) specialisten, onderwijzend personeel en onderwijsondersteuners worden geschoold en begeleid. ‘Gewoon goed onderwijs’ steekt als term de laatste jaren steeds meer de kop op. Hierbij wordt steeds vaker teruggevallen op dat wat bewezen effectief is. Geen ‘hypes’ of ‘zelfbenoemde goeroes’ volgen, maar binnen de context van de school toepassen van dat waarvan we uit onderzoek weten dat het effectief is. Hierbij zijn bijvoorbeeld de toegankelijke kennisbundels van Didactief (o.a. Leer ze Rekenen[2]), de vele publicaties van Kennisrotonde[3] en Onderwijskennis.nl[4] vanuit NRO[5] over goed rekenonderwijs en de *Wijze lessen – 12 bouwstenen voor effectieve didactiek* (2019)[6] helpend.

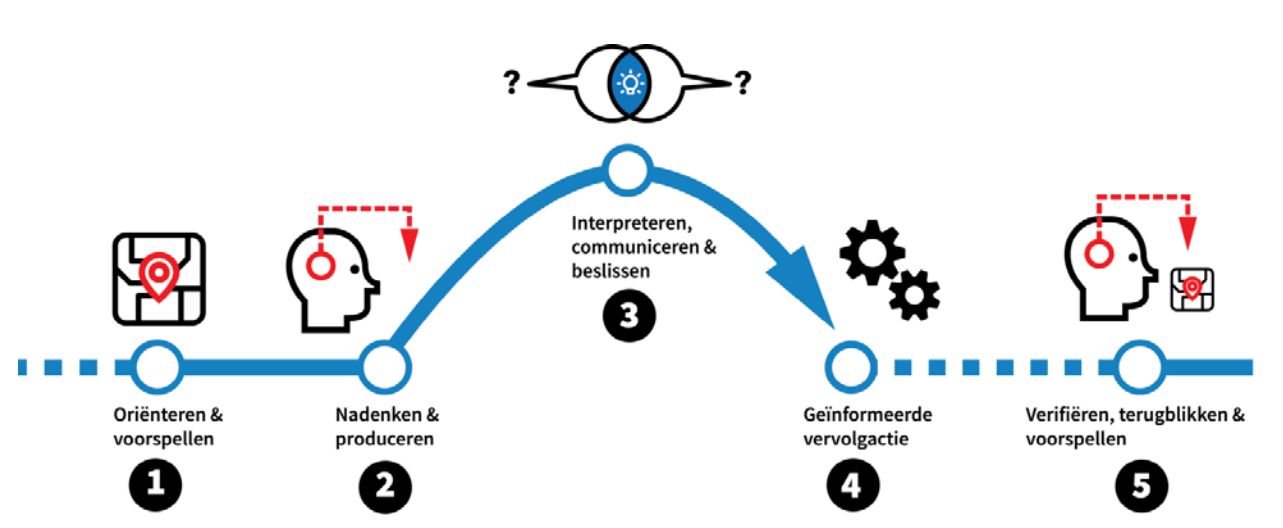
De koers die wij als onderwijsstichting hebben ingezet om met behulp van formatief handelen het lesgeven van leerkrachten te versterken, sluit naadloos aan bij dit *evidence-informed* gedachtengoed. Neem bijvoorbeeld de instructieprincipes van Rosenshine[8] die de ingrediënten bieden voor een goede en effectieve rekenles. Zo zijn onder andere het activeren van voorkennis, hardop denken en modelleren, het controleren van begrip, het werken met uitgewerkte voorbeelden en leerlingen de gelegenheid geven om zelfstandig te kunnen oefenen ook principes die binnen formatief handelen sterk onderschreven worden.

Versterken van het rekenonderwijs

Een van de mooie uitdagingen binnen onze stichting is het versterken van het rekenonderwijs. Door mijn lesgevende ervaring, de opgedane kennis uit studies en de samenwerking met onder andere Dominique Sluijsmans lukt het me steeds goed om de koppeling te maken tussen theorie en praktijk, op zowel stichting-, school-, groeps- en leerkrachtniveau. Denk bijvoorbeeld heel praktisch aan het leidend laten zijn van het doel en samen kijken met welke activerende werkvorm[9 10] je snel zicht kunt krijgen op het beheersingsniveau van leerlingen op dit doel, om vervolgens de instructie en verwerking beter te kunnen afstemmen.

Op dit moment worden onze scholen steeds kundiger in het zichzelf stellen van onderzoeksvragen om de kwaliteit van het (reken) onderwijs[11] onder de loep te nemen. De kwaliteit van dit onderwijs is negen van de tien keer te herleiden naar het handelen van de professional in de klas. De grootste kwaliteitsslag wordt hier dan ook gemaakt. Een leerkracht met sterke vakinhoudelijke en vakdidactische kennis neemt doorgaans beter onderbouwde beslissingen dan een leerkracht die hier nog minder vaardig in is.

© 2024 Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum

Afbeelding 1: Model voor formatief handelen

Focus aanbrengen in het rekenaanbod

Onze leerkrachten vinden het soms een uitdaging om het methodeaanbod doelgericht af te stemmen op de groep leerlingen die ze voor zich hebben. Vaak zijn ze heel goed in staat om een krachtige instructie neer te zetten, maar raken ze net niet de juiste snaar, of maken ze net niet de juiste afgestemde keuzes. Als rekenspecialist kan ik leerkrachten hier goed in ondersteunen. Zo stellen we met de leerkrachten vast welke doelen er absoluut toe doen, omdat het belangrijke voorwaarden zijn voor het verdere rekenproces: de cruciale doelen. Dit helpt hen aan de voorkant al focus aan te brengen in het rekenaanbod. Vervolgens kijken we naar waar de groep leerlingen staat ten aanzien van deze doelen. Hiermee kunnen we het aanbod over een middellange periode, zoals een blok of thema, goed bepalen. Daarna hanteren we het model voor formatief handelen[12] [13] (zie afbeelding 1), om met goed doordachte, kleine, doelgerichte, activerende werkvormen[14] [15] vlot te kunnen achterhalen waar de leerlingen zich bevinden in het leerproces. Zodat we betere en meer afgestemde beslissingen kunnen nemen over een vervolgstap in het leerproces én instructieproces, dan wanneer we dit niet zouden doen.

In de praktijk zie ik steeds meer leerkrachten die vanuit een goed doordacht lesontwerp, binnen verschillende fasen van de les, het model voor formatief handelen inzetten om vervolgens tijdens de les al aanpassingen te doen.

'Ik zie dat een groot aantal leerlingen nog niet over de juiste voorkennis beschikt, dus ik pas mijn instructie die ik wilde geven meteen aan.'

'Ik dacht dat ik met twee lessen voldoende zou hebben om dit doel goed aangeleerd te krijgen, maar tijdens de lessen zie ik dat er bij een te grote groep leerlingen nog onjuistheden in het strategiegebruik zitten. Ik moet hier nog minimaal één extra instructieles aan besteden, dit pak ik morgen meteen op.'

Door tijdig in het onderwijsleerproces van leerlingen bij te sturen, voorkom je dat je na een blok-, thema- of halfjaarlijkse toets 'verrast' wordt door resultaten en dan moet gaan 'repareren'.

Bronnen:

1 https://toetsrevolutie.nl/
2 https://didactiefonline.nl/artikel/leer-ze-rekenen
3 https://www.kennisrotonde.nl/
4 https://www.onderwijskennis.nl/
5 https://www.nponderwijs.nl/basisvaardigheden#anker-3-rekenen-en-wiskunde
6 https://www.ou.nl/web/wijze-lessen
7 https://doorloopjes.nl/2022/01/de-tien-instructieprincipes-van-rosenshine/
8 https://scholenopdekaart.nl/basisscholen/heerlen/6473/kindcentrum-paulus/
9 https://toetsrevolutie.nl/10-werkvormen-voor-snel-voorkennis-activeren/
10 https://www.klasse.be/632271/12-werkvormen-die-checken-waar-je-leerlingen-staan/
11 https://doorloopjes.nl/2022/11/acht-praktische-handvatten-op-school-en-in-de-les-voor-beter-reken-onderwijs/
12 https://toetsrevolutie.nl/ons-model-voor-formatief-handelen/
13 Formatief handelen: van instrument naar ontwerp (Kneyber, et al., 2022) https://toetsrevolutie.nl/wp-content/uploads/2023/10/Rene-Kneyber-Formatief-handelen-WEB.pdf
14 https://toetsrevolutie.nl/10-werkvormen-voor-snel-voorkennis-activeren/
15 https://www.klasse.be/632271/12-werkvormen-die-checken-waar-je-leerlingen-staan/

© 2024 Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum